

Aldobrandino dei Cavalcanti OP

De sancta Elisabeth¹

Mulierem fortem quis inveniet procul et de ultimis finibus precium eius, Prov. XXXI. (10).

Inter sapientes antiquitus ventilata est questio de fortitudine, quid inter ista mutabilia, que subiacent sensui humano, forcius inveniretur. Ad quod diversimode fuit responsum; Esdre III. (III Esr. 3, 10-12): *nam unus dixit: "forte est vinum"; alter dixit: "forcior est rex"; tercius dixit "forciores sunt mulieres"*, et quilibet verum dixit diversis respectibus.² Nam inter ea, que sunt necessaria usui humane nature, vinum forcius est ad inmutandum statum capitis; propter hoc dicitur, Prov. XXIII. (31): *ne intuearis vinum quando flavescit* etc. Inter ea, que sunt necessaria ad regimen humane nature forcior est rex ad inmutandum statum gentis, Prov. XIX. (12): *ut fremitus leonis sic et ira regis*; Prov. XX. (8): *rex qui sedet in solio suo, intuitu suo dissipat omne malum*. Inter ea vero, que sunt ad mscipulam et decepcionem, forciores sunt mulieres ad inmutandum statum mentis, Ecc. VII. (27): {256va} *inveni amariorem morte mulierem, que laqueus venatorum est, et sagena cor eius* etc. Rex autem noster Christus, in verbo proposito, querit de fortitudine interiori et spirituali: *mulierem*, ait, *fortem* etc.; et duo facit hec:

<1> primo querit sponsam sibi convenientem, ibi *mulierem fortem*;

<2> secundo promittit et adsignat ei dotem indeficientem, ibi *procul et de ultimis finibus precium eius*

Primum invenire est difficile, et ideo dicit *quis inveniet*; secundum possidere inextimabile est, quia dicit Augustinus: *haberi potest sed extimari non potest*.³

<1> Circa primum nota, quod mulier hec fortis fuit beata Helysabeth, cuius fortitudo in hac epistula ostenditur in tribus:

<1.1> primo in aggrediendo ardua

<1.2> secundo in sustinendo adversa

<1.3> tercio in congregando spiritualia bona

---

¹ Base ms.: RM = Roma, Biblioteca Casanatense, ms. 1472, ff. 256rb-257ra. Collated mss.: BO = Bologna, Biblioteca Universitaria, ms. 1769, f. 215ra-vb; KO = Köln, Stadtarchiv, ms. GBf. 179, ff. 196vb-197rb; MU = München, Clm 9617, pp. 180b-182a.

² Cf. THOMAS AQUINAS, *Quaestiones quodlibetales*, XII, q. 14, a. 1.

³ EUSEBIUS 'GALLICANUS', *Collectio homiliarum*, 47, 6, ed. F. GLORIE (CCSL, 101, 101A, 101B).

<1.1> Aggressa est triplex arduum, scilicet

<1.1.1> castitatis, quia cum remansisset vidua, renunciavit carnalia connubia, ad que tria inducebant eam, scilicet: impulsio ab amicis; dispositio corporis, quia erat pulchra et iuuenis; et nobilitas generis. Sciebat enim illud, Ecc. XXVI (20): *non est digna ponderacio continentis anime*, et hoc nota ibi (Prov. 31, 17): *accinxit fortitudine lumbos suos*, et nota, quod dicitur *accinxit*; Luc. XII. (35) dicitur: *sint {256vb} lumbi vestri precincti*; Eph. V. (6, 14) dicitur: *state succinti lumbos*. Accingi est pugnancium, precingi ministrancium, sed subcingi est ambulancium. Innuitur, ergo, quod per castitatem contra hostes pugnamus, Deo ministramus, et ad patriam tendimus, Heb. XII. (14): *pacem sequimini et sanctimoniam*.

<1.1.2> Secundum arduum est arduum laboris, quia assumpsit facere opera sancta, unde sequitur (Prov. 31, 19): *manum suam misit ad forciam* etc. Tripliciter ponit, qui *manum ad forciam*, scilicet quando magna, multa et continua opera facit, Ecc. XLVIII. (15): *in vita sua fecit monstra, et in morte mirabilia operatus est*. Ibi notantur illa tria, *in hiis tribus bene placitum est spiritui Deo*, Ecc. XXV. (1).

<1.1.3> Tercium arduum, quod est aggressa, est arduum paupertatis, quia distribuit omnia sua, et remansit egena, Ps. (111, 9): *dispersit, dedit pauperibus* etc., et hoc nota ibi (Prov. 31, 20): *manum suam aperuit inopi et palmas suas extendit ad pauperem*; et nota ibi triplicem apercionem, scilicet manus et palmarum. Ipsa enim dedit illud, quod erat superfluum; iuxta illud Luc. XII. (11, 41): *quod super est, date elemosynam*; ipsa enim dedit, quod {257ra} erat necessarium, tandem dedit totum, et nihil sibi retinuit.

<1.2> Secundo ostenditur fortitudo eius in tollerando adversa, ibi (Prov. 31, 25) *fortitudo et decor indumentum eius, et ridebit in die* etc. Nota, quod fortitudo est in tollerando adversa; decor in tollerando pacienter, quia paciencia decorat tolleranciam; sed risus in tollerando ylariter, Ro. V. (3): *non solum autem, sed gloriamur in tribulacionibus nostris*.

<1.3> Tercio ostenditur fortitudo eius in congregando bona, unde *multe filie congregaverunt divicias*, scilicet sanctarum meditacionum, sanctarum locucionum, sanctarum operacionum, sed *tu supergressa es universas* (Prov. 31, 29).

<2> Circa secundum nota, quod dotem assignat indeficientem, dicens *procul et de ultimis finibus* etc. Nam I. Cor. I. (2, 9): *oculus non vidit*, et hoc quia procul; *auris non audivit*, et hoc quia de finibus est; *in cor hominis non ascendit*, et hoc quia de ultimis finibus.

Rogemus.

De eodem

Omnis gloria eius filie regis ab intus, in fimbriis aureis circumamicta varietate (Ps. 44, 14).

Nota, quod beata Helisabeth in hiis verbis a quatuor commendatur.

<1> Primo a carnis nobilitate, quia *regis filia*; et hec non est parva commendacio, {257rb} quia ubi maior pugna, ibi maior victoria, et sic eciam maior corona.

<2> Secundo a mentis nobilitate, quia *ab intus omnis eius gloria*, et illa, inquam, de qua dicitur, I. (II) Cor. I. (12): *gloria nostra hec est testimonium consciencie nostre*, et sic regis celestis sponsa, II. Cor. X. (11, 2): *despondi enim vos uni viro, virginem castam exhibere Christo*.

<3> Tercio a caritatis perfeccione, quia *in fimbriis aureis*, sicut dicit glosa, in auro caritas; *in fimbriis*, que consumacio vestis est, intelligitur consumacio et perfeccio amoris, et sic fuit Dei hospita; qui enim *manet in caritate, in Deo manet* etc. (I. Io. 4, 16)

<4> Quarto ab operum multitudine et sanctitate, quia *varietate circumamicta*; in quantum enim *circumamicta*, intelligitur sanctitas operis, quia malum opus non vestit, sed potius exuit sive expoliat; in quantum dicit *varietate*, intelligitur multitudo operum; et sic fuit mundi lucerna, Mt. V. (16): *sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona*.

Rogemus etc.